

УДК 378:005.6

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВНЗ

Кузнецова О.В.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті досліджуються й аналізуються перспективні шляхи підвищення рівня якості підготовки фахівців на сучасному етапі розвитку освіти. Теоретично обґрунтовано основні пріоритети якісної підготовки в педагогічному виші.

Ключові слова: Болонський процес, освіта, якість вищої освіти, педагогічний ВНЗ, кваліфікований фахівець, навчально-виховний процес.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УРОВНЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ

Кузнецова О.В.

В статье рассматриваются и анализируются перспективные способы повышения уровня качества подготовки специалистов на современном этапе развития образования. Теоретически обоснованы основные приоритеты качества обучения в педагогических вузах.

Ключевые слова: Болонский процесс, образование, качество высшего образования, педагогический вуз, квалифицированный специалист, учебно-воспитательный процесс.

THE WAYS OF INCREASING THE LEVEL OF SPECIALISTS' TRAINING QUALITY AT THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Kuznetsova O.V.

The article examines and analyzes the ways of improving the quality of training at the present stage of the education development. Theoretically proved the main priorities of quality training in the pedagogical University. The problem of improving the level of quality training is considered as one of the central problems in contemporary educational politics and science. The solution to these problems is conditioned by updating of the system of training, modernization of higher pedagogical educational institutions that would be suitable to modern European standards and they could provide the intellectual and moral development of the individuality student's.

Keywords: Bologna process, education, the quality of higher education, pedagogical University, a qualified person, the educational process.

Постановка проблеми. Успішність у підготовці фахівців до професійної діяльності стає особливо значущою й актуальною. Прилученням до Болонського простору ставиться перед українським суспільством важливе завдання по підвищенню ефективності та якості підготовки фахівців вимагається конкурентоспроможності педагогічних ВНЗ та випускників на європейському та світовому ринку праці.

Проблема підвищення рівня якості підготовки фахівців – одна з центральних у сучасній освітній політиці й науці, оскільки вона пов'язана з вирішенням комплексу завдань, спрямованих на розвиток особистості з високими моральними прагненнями й мотивами, її підготовки до життя в мінливому та суперечливому світі [3; 5; 8; 13 та ін.]. Вирішенням цих завдань зумовлюється оновлення системи підготовки фахівців, модернізація вищих педагогічних навчальних закладів, які б відповідали сучасному європейському рівню й у них могли б забезпечити інтелектуальний і духовно-моральний розвиток особистості студента.

На підставі **аналізу останніх досліджень і публікацій** можливо свідчити про те, що у вітчизняній та світовій педагогіці проблемою під-

вищення рівня якості освіти у вищій школі займалось чимало науковців. Вона віднайшла віддзеркалення в працях таких видатних учених, як-от: А. Алексюка, Я. Болюбаша, В. Вернадського, Ю. Гапона, А. Грехова, В. Журавського, М. Згуровського, Г. Єльнікової, Л. Колодкіна, К. Кондратьєва, В. Коптюга, В. Кременя, В. Лозової, А. Макаренко, Д. Медоуза, С. Ніколаєнка, А. Прокопенка, В. Паламарчука, А. Суббетто, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Цехмістерової, В. Шинкарука та ін.

Науковцями вивчалися пошуки оптимальних форм, методів і засобів навчання у вищій школі, змістовне наповнення дисциплін, побудова процесу професійної підготовки, створення умов для максимально повного опанування особистістю матеріальної культури й духовних цінностей, розкриття потенціалу студентів, спрямування їхньої самореалізації. У зв'язку з цим відзначимо здобутки С. Архангельського, Б. Бім-Бада, Б. Гершунського, І. Зимньої, Н. Кузьминої, А. Петровського, М. Поташніка, Г. Савельєвої, Н. Селезньової, М. Скаткіна, А. Суббето, В. Шарикова та інших. Проте питання щодо визначення шляхів підвищення рівня якості підготовки фахівців й вироблення системного підходу до розв'язання цієї проблеми й досі дискусійне.

Метою статті є з'ясування нагальних проблем у розвитку системи вищої педагогічної освіти й пошуку шляхів покращення якісної підготовки фахівців у контексті Болонського процесу.

Прилученням до Болонського процесу зумовлюється радикальна модернізація змісту педагогічної освіти. Суттєвий поступ слід здійснити в напрямі демократизації освітньої політики, зокрема децентралізації системи освіти, актуалізації самостійності вищих навчальних закладів. Нововведення мають торкнутись й організації ранньої профорієнтації випускників загальноосвітніх шкіл [2].

Це надасть можливість забезпечити високу конкурентоспроможність майбутнього випускника. Його освіта має бути фундаментальною, якісною, здійснюватися в органічному взаємозв'язку з наукою й педагогічною практикою. Випускник педагогічного вишу повинен досконало володіти не тільки теорією й методикою викладання навчальних дисциплін, а також – інформаційними технологіями, кількома іноземними мовами, додатковою професією.

Саме цим ставиться перед сучасною українською освітою непросте подвійне завдання: зберегти всі позитивні здобутки й досвід української освіти та збагатити їх інноваційними досягненнями європейських освітніх середовищ, гармонійно узгодити їх із українськими.

Системним дослідженням шляхів підвищення рівня якості освіти, із погляду Я. Яхніна, передбачається вивчення комплексу проблем, що охоплюють:

- а) з'ясування суті базових понять якості освіти (її означення, структурні компоненти, властивості, критерії й норми тощо);
- б) визначення процедур і показників оцінювання якості освіти (як освітнього процесу, його результату та функціональної системи);
- в) проведення моніторингу та прийняття управлінських рішень із метою забезпечення вироблених норм якості освіти на всіх її рівнях [13, с. 16].

Потрібно враховувати, що якість професійної підготовки фахівців залежить не лише від процесу засвоєння знань, вироблення навичок і вмінь, а особливо важливим є процес становлення студента як суб'єкта різноманітних видів і форм розумової діяльності людини та особистості громадянина. Тож разом із питаннями змісту освіти й організації процесу засвоєння знань та управлінні ним постає питання розвитку здібностей студентів, їхньої здатності до продуктивної діяльності впродовж життя.

Отже, у студента має бути високий рівень мотивації до здобуття й засвоєння нових знань, вироблення умінь і навичок для подальшої реалізації у своїй професійній діяльності. Протягом навчання студент оволодіває певною сумою знань, завдяки чому виникає можливість виконувати певний вид робіт. Однак для високого рівня конкурентноспроможності студент повинен бути адекватним своїй майбутній спеціальності, тобто, окрім якісних знань, мають бути сформовані певні моральні цінності, відбулися самопізнання самого себе як спеціаліста, який знає, як побудувати свою кар'єру. Отже, випускник вишу повинен бути привабливим для роботодавця, тобто відповідати його вимогам на ринку праці [1 с. 91 – 92].

Відповідно посилюються вимоги до якості освітніх послуг, системи підготовки висококваліфікованих працівників. У системі вищої освіти

якість підготовки фахівців оцінюється насамперед якістю навчально-виховного процесу. Важливо сформувати у студента стійкі мотиви навчальної діяльності, організувати навчальний процес так, щоб було цікаво вчитися. Необхідно переглянути методологію й методику навчання, змістивши акцент на самостійну роботу студентів. Також необхідно надати більшого значення контролю якості навчання й навчальної діяльності студентів як найбільш ефективну методу підтримки рівня активності навчання. Контролем забезпечуватиметься вдосконалення системи управління й підготовки фахівців. Це також дає можливість для самооцінки роботи викладачів. Контроль якості освіти також передбачено Болонським процесом [7].

Оцінювання якості підготовленості фахівців має ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях, навичках, що сформувались у випускників. Наступним фактором, завдяки якому забезпечується підготовка конкурентоспроможного фахівця є конкурентоспроможність викладача. Це має бути фахівець, який відповідає вимогам сучасної освітньої практики. Постає завдання постійного розвитку професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу. Таким розвитком передбачається не лише підвищення кваліфікації викладачів. Це має бути комплексний, безперервний процес. Мається на увазі не лише об'єднання різних форм і видів підвищення кваліфікації з різних напрямів роботи викладача. Має бути забезпечено безперервність підвищення кваліфікації як основний фактор збереження необхідного рівня знань, умінь і навичок професорсько-викладацького складу [11]. Фундаментальною формою підвищення кваліфікації є саморозвиток особистості викладача як безперервний процес підвищення рівня власної конкурентноспроможності. Для цього потрібна мотивація – усвідомлення викладачем необхідності та важливості постійного розвитку своєї особистості незалежно від посади та трудового стажу.

Проблема підвищення якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах відображена у Програмі дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти та науки України. Цю програму розроблено Міністерством освіти та науки України [4]. Можна визначити низку чинників, завдяки яким стимулюється робота

у сфері якості вищої освіти. Головна з них – перегляд самого поняття «якість» стосовно вищої освіти й навчального закладу. Якість вищої освіти традиційно пов'язується зі змістом і формою навчального процесу. Зміст навчального процесу, зазвичай, базується на кваліфікації й досвіді викладачів, проте швидкоплинністю змін, що відбуваються у світі, зумовлюється перегляд усталених поглядів. Реформування освіти спонукається і демографічною ситуацією. Через декілька років Україна пройде через «демографічну яму», у якій припинить своє функціонування майже половина вишів. Їм просто не вистачить охочих навчатися. Тобто для виживання потрібно шукати нові конкурентні переваги. У зв'язку з особливою економічною ситуацією, що склалась в Україні можна виокремити низку загальних факторів, через які суттєво знизився рівень надання послуг вищої освіти. Це такі: скасування державного розподілу випускників вишів; дефіцит фахівців, здатних працювати за умов ринкової економіки, і натомість надлишок традиційних фахівців; нестабільний попит на фахівців – випускників ВНЗ; зниження інтересу до оволодіння технічними знаннями та здобуття інженерної професії; скорочення фінансування з державного бюджету загальноосвітньої й наукової діяльності [10].

Система неперервної професійної освіти, із погляду С.О. Сисоєвої, має стати гарантом і засобом розвитку особистості, відтворення інтелектуального та духовного потенціалу нації, визначальним фактором науково-технічного та соціально-економічного прогресу в Україні [9; 249]. Програмою модернізації у вищій школі в основному передбачаються організаційно-економічні заходи: зміна організаційно-правової форми ВНЗ як суб'єктів, що господарюють, конкурсний розподіл держзамовлення на підготовку спеціалістів і відповідно ресурсів, багатоканальне фінансування за участі регіонів і споживачів освітніх послуг, адресну соціальну підтримку студентів субсидіями, а для обдарованої молоді ще й іменними стипендіями. Оскільки ці заходи вже у стадії апробації, аналіз результатів експериментів, об'єктивне оцінювання й урахування результатів їх поширення, безумовно, мають ураховуватися при виробленні стратегії перетворень як у системі в цілому, так і в конкретних ВНЗ.

У широкому плані система розвитку вищої освіти має формуватися не тільки виходячи з уявлення про неї як про виробника освітніх та інших послуг, – вищу школу необхідно розглядати як творче середовище, соціокультурна функція якої полягає у відтворенні знань і цінностей, створенні концепцій, теорій, технологій, інформації. У науково-дослідницькому процесі реалізуються не стільки відносини «виробник – споживач послуги», скільки відносини професійного співробітництва, результатом якого є новий рівень професійної компетентності його співучасників, а також множина суспільно важливих інтелектуальних продуктів [12]. Шляхи вдосконалення якості підготовки фахівців повинні включати наступні питання в їх взаємозв'язку: зміст освіти (гуманізація, фундаменталізація, міжпредметність, інтегративність, креативність); удосконалення педагогічних, у тому числі інформаційних технологій; розвиток наукової та інноваційної діяльності; гармонізація відносин ВНЗ із суспільством і державою; структурні зміни й інституційні перетворення; ефективний менеджмент; активна міжнародна співпраця.

У вищих навчальних закладах застосовується різні кроки з метою підвищення рівня якості освіти: структурні перебудови закладів, зміни у фінансово-економічному, матеріально-технічному, інформаційному, кадровому, правовому забезпеченні. Звертають увагу на зміст освіти, методик викладання, технологій навчання, організації аудиторної та позааудиторної діяльності студентів тощо. Зазначене пов'язане з необхідністю досягти в процесі професійної підготовки особистості певних результатів, сукупних характеристик, які будуть показниками професійної компетентності фахівця, його соціальної спрямованості, ціннісної орієнтації, можливості задовольнити власні духовні й матеріальні потреби й потреби суспільства.

Висновки. Зауважимо, що серед зазначених шляхів підвищення рівня якості підготовки фахівців провідне місце, із нашого погляду, посідає якість навчально-виховного процесу, яким забезпечується: запровадження певних форм, методів і засобів навчання, упровадження інноваційних педагогічних технологій; змістовне наповнення навчальних програм і планів. Саме в навчально-виховному процесі відбувається діяльність професорсько-викладацького складу та студентів, виникає

можливість оцінити досягнення цієї діяльності, реалізувати педагогічні й організаційні умови підвищення рівня ефективності процесу навчання й виховання особистості майбутніх фахівців. Системою організації навчального процесу необхідно забезпечити викладачам, студентам і майбутнім фахівцям можливість самовизначитись і самореалізуватись у складних соціально-економічних умовах навчання, життя та праці.

Перспективами подальших пошуків у цьому напрямі вважаємо дослідження шляхів підвищення рівня якості професійної підготовки, які необхідно зосередити на висвітленні якості навчально-виховного процесу як її вагомого компонента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.И. Проблемы, базовые понятия и приоритетные стратегии педагогического мониторинга качества образования. // Персонал. – 1999. – № 5 (53), приложение № 4. – с.72-76.
2. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://library.uipa.kharkov.ua/library/Documents/BolonProz/3/3_11.htm
Ашумов В. Р. Якість освіти у ВНЗ / В. Р. Ашумов – К.: Наукова думка, 2010. – 122 с.
3. Болонська Конвенція, спільна заява європейських міністрів освіти 18 – 19 червня 1996 року, м. Болонья// Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.). За редакцією В.Г.Кременя. – Київ – Тернопіль, 2004. – с.20 – 33.
4. Буряк Т.П. Якість освіти у вищій школі / Т.П. Буряк – К.: Наукова думка, 2009. – 200 с.
5. Вища освіта і Болонський процес: підручник / Г.Ф. Пономарьова, А.А. Харківська, О.О. Бабакіна, Т.В. Отрошко, І.І. Соловійова. – Харків: ХГПА. 2011. – 304 с.
6. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во «Знання», КОО, –2001. – 254 с.
7. Дяків А.А. Якість освіти у ВНЗ / А.А. Дяків – К.: Наукова думка, 2011. – 231 с.
8. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія (За ред. І.А. Зязюна). – Київ: „Віпол”, 2000. – 636 с.